

Kemikaliesmart Förskola

Riktlinjer och Handlingsplan

Eksjö kommuns förskolor

2020 - 2023

Fastställda av kommunstyrelsen 2020-01-21.

Innehåll

1. Riktlinjer

1.1 Inledning	3
1.2 Varför ska Eksjö kommuns förskolor bli kemikaliesmarta?.....	3
1.3 Bakgrund och nuläge.....	5
1.4 Kemikalierna i vår omgivning	6
1.4.1 Gränsvärden och cocktaileffekten	6
1.4.2 Kandidatlistan	6
1.4.3 Försiktighetsprincipen	7
1.5 Ämnen och kemikalier att undvika.....	7
1.5.1 Ftalater.....	7
1.5.2 Bromerade flamskyddsmedel.....	7
1.5.3 Bisfenol A	7
1.5.4 Perfluorerade ämnen.....	8
1.5.5 Organofosfater.....	8
1.5.6 Nonylfenoler- antimögelmedel och färgrester i nya textilier.....	8
1.5.7 Bly	8
1.5.8 Kadmium	9
1.6 Förhållningssätten kemikaliesmart och återbruk.....	9

2 Handlingsplan

2.1 Åtgärder styrning, utbildning och kommunikation.....	11
2.2 Åtgärder utemiljö och fastighet.....	11
2.3 Åtgärder mat, måltid och lokalvård.....	12
2.4 Åtgärder inköp och upphandling.....	13
2.5 Åtgärder leksaker och skapande.....	14
2.6 Stoppade möbler, inredning och mattor.....	14

3 Referenser

1. Riktlinjer

1.1 Inledning

Dokumentet innehåller riktlinjer och handlingsplan för att minska mängden farliga kemikalier som barn utsätts för i Eksjö kommuns förskolor. För att detta ska lyckas behövs en kommunövergripande samsyn kring hur kemikalier ska hanteras i kommunen. Riktlinjerna och handlingsplanen riktar sig därför till hela kommunens förvaltning och till de kommunala bolagen.

Den första delen anger riktningen, syfte, bakgrund och nuläget. Därefter följer handlingsplanen med konkreta åtgärder som Eksjö kommun ska vidta. Åtgärderna har olika karaktär och genomförandegrad. En del åtgärder kan med enkla medel utföras. Det handlar mer om att förändra rutiner, öka medvetenheten och göra mer genomtänkta inköp framöver. Andra åtgärder är av större art som kräver kommunövergripande samverkan och samsyn och kan komma att innebära en del kostnader. Respektive sektor och bolag ansvarar för att i den ordinarie budgetprocessen peka ut vilka behov och möjligheter som finns. De ekonomiska förutsättningarna påverkar därmed i vilken takt som mindre bra material kan fasas ut. Det är viktigt att poängtera att detta är ett långsiktigt arbete, några åtgärder kan göras direkt medan andra kommer genomföras på längre sikt.

1.2 Varför ska Eksjö kommuns förskolor bli kemikaliesmarta?

Riktlinjer och handlingsplan för Kemikaliesmarta förskolor är en del i kommunens långsiktiga arbete med de Globala målen Agenda 2030, det nationella miljö kvalitetsmålet, Giftfri miljö samt åtgärdsprogrammet Hälsans miljömål ”Kemikalier i förskolan”, framtaget av Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Handlingsplanen är ett sätt att förverkliga kommunens vision, Alla är vi Eksjö kommun.

”att vi alla inom Eksjö kommun använder våra gemensamma resurser medvetet. Vi ska inte äventyra möjligheterna för kommande generationer. Vi fokuserar på detta ur tre perspektiv:

- *Social hållbarhet – vi ska vara en kommun där alla känner att grundläggande mänskliga rättigheter uppfylls. Alla ska på lika villkor erbjudas en livsmiljö där de kan tillgodogöra sig kunskap, utvecklas och ha en god hälsa.*
- *Miljömässig hållbarhet – vi ska alla ta miljöansvar och effektivt hushålla med naturens resurser för att bidra till ett gott klimat och en god livskvalitet för framtiden.*
- *Ekonomisk hållbarhet – vi ska skapa en balanserad ekonomisk tillväxt, utan att slita på naturresurser eller människa, där alla ska ha råd att tillgodose sina grundläggande behov.”*

Kemikaliesmarta förskolor och kopplingen till de Globala målen Agenda 2030

Nationellt har regeringen sedan 2016 prioriterat arbetet med giftfri förskola för att skydda barnen från farliga ämnen som bland annat kan orsaka cancer, allergier eller verka hormonstörande och bland annat påverka möjligheten att få barn. Regeringen beskriver att ”Barn är särskilt känsliga och de har rätt att växa upp i en giftfri vardag. Leksaker, soffor och köksredskap som finns på exempelvis förskolor ska inte innehålla farliga kemikalier.” Regeringen har bland annat ökat stödet till kommunerna så att de kan ställa giftfria krav när de köper in saker till skolor och förskolor.

Upphandlingsmyndigheten har tagit fram stöd och kriterier som hjälper kommunerna att ställa krav i sin upphandling för en minskad förekomst av miljö- och hälsofarliga ämnen i förskolan.¹ Kemikalieinspektionen har tagit fram material till skola och förskola.²

¹ <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/upphandla-for-en-giftfri-miljo/giftfri-forskola/>

² <https://www.kemi.se/publikationer/material-till-skola-och-forskola>

Handlingsplanen är tydligt kopplad till förskolans läroplan 2019, SKOLFS 2018:50 - Hållbar utveckling samt hälsa och välbefinnande:

”En positiv framtidstro ska prägla utbildningen. Utbildningen ska ge barnen möjlighet att tillägna sig ett ekologiskt och varsamt förhållningssätt till sin omgivande miljö och till natur och samhälle. Barnen ska också ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur de olika val som människor gör kan bidra till en hållbar utveckling – såväl ekonomisk och social som miljömässig.

Utbildningen ska ge varje barn möjligheter att utforska, ställa frågor och samtala om företeelser och samband i omvärlden och på så sätt utmana och stimulera deras intresse för hälsa och välbefinnande samt för hållbar utveckling. Förskolan ska ge varje barn förutsättningar att utveckla ett växande ansvar och intresse för hållbar utveckling och att aktivt delta i samhället.”

1.3 Bakgrund och nuläge

Bakgrunden till handlingsplanen är en motion från miljöpartiet och ett politiskt beslut i samhällsbyggnadsutskottet år 2013 som resulterade i en inventering och kartläggning av kommunens alla förskolor som genomfördes våren 2014. Inventeringen sammanställdes i en rapport ”Giftfria förskolor i Eksjö kommun”.³ Under 2017 arrangerades en föreläsning för alla förskolechefer med Therese Birath från företaget Kemikalieklok.

Under 2018 och 2019 har en arbetsgrupp bestående av en förskolechef, en förskollärare, en politiker från Barn och ungdomsnämnden samt kommunens hållbarhetsstrateg arbetat med uppdrag att ta fram en handlingsplan för Kemikaliesmart förskola.

Arbetet med handlingsplanen har synliggjort frågans bredd och komplexitet och att detta är en kommunövergripande angelägenhet för såväl förskolorna som kommunens måltidsverksamhet, upphandling och drift och skötsel av förskolornas lokaler och utemiljöer. Då vi ser att många av kommunens verksamheter inom sektorer och bolag berörs av frågan ser vi att en koncernövergripande samverkan är en nyckel till framgång i det fortsatta arbetet. Det krävs en samsyn i hela organisationen, sektorer och bolag, för att lyckas. Detta är även något som belyses som en central framgångsfaktor i de globala, nationella och regionala strategierna.

Bild: <https://www.globalgoals.org/17-partnerships-for-the-goals>

³ <https://www.eksjo.se/download/18.19e0697316e9201fa4f2ee0/1574868250745/Rapport%20-%20unders%C3%B6kning%20giftfria%20f%C3%B6rskolor%20i%20Eksj%C3%B6%20kommun%20v%C3%A5ren%202014.pdf>

1.4 Kemikalierna i vår omgivning

Arbetet med kemikaliesmart miljö prioriteras i förskolan då det är de yngsta barnen är extra känsliga och utsatta. De leker nära golvet där kemikalierna samlas, de suger på leksaker och sina händer, de har ömtåligare och tunnare hud, de andas även snabbare, äter och dricker mer i förhållande till sin vikt - detta medför att de får i sig högre halter av kemikalier i förhållande till sin kroppsvikt, i jämförelse med vuxna. Dessutom växer och genomgår de viktiga och känsliga utvecklingsstadier som kan påverkas av kemikalier.

Kemikaliesmarta miljöer är ett komplicerat område då det tas fram en ny kemikalie var tredje sekund i världen och kemikalieanvändandet har ökat 50 gånger sedan 70-talet. Lagstiftningen har svårt att hänga med och endast en bråkdel av alla kemikalier är reglerade. I EU har vi 1000 reglerade kemikalier men det finns 30 000 kemikalier i vardagsprodukter, och 150 000 olika kemikalier totalt i EU.⁴

Andra exempel på att området är komplicerat är att saker som är tillverkade för vuxna inte omfattas av reglementet i leksaksdirektivet där några av de konstaterat farligaste kemikalierna förbjuds vid nytillverkning av leksaker. Leksaksdirektivet trädde i kraft 2008, varför äldre leksaker än så kan innehålla ämnen som nu är förbjudna.⁵

1.4.1 Gränsvärden och cocktaileffekten

Det finns så kallade gränsvärden för hur mycket av ett visst ämne en produkt får innehålla. Nyligen har lagstiftningen för barnprodukter för små barn skärpts, men inte för leksaker för äldre barn. Lagstiftningen gäller dessutom bara leksaker och inte andra produkter som små barn ofta kommer i kontakt med. Bedömningar om gränsvärden och lagstiftning kring ett ämne tas fram utifrån det vi vet om ämnena var för sig och inte vilken effekt de kan få tillsammans med andra kemikalier. Vi utsätts dock aldrig för ett ämne i taget utan för flera samtidigt och det kan skapa stora konsekvenser. Detta kallas för cocktaileffekten.

1.4.2 Kandidatlistan

ECHA är EU:s Kemikaliemyndighet och kandidatlistan är ett av deras verktyg för att begränsa och förse kemiska ämnen med restriktioner. En anmälan av ett ämne till kandidatlistan kan bara göras av EU-kommissionen eller en medlemsstat. Ämnet utreds sedan av ECHA utifrån EU:s kemikalielagstiftning REACH. De ämnen som efter bedömningen når det översta trappsteget i REACH kräver tillstånd att få användas. Kriterierna som REACH anger för att ett ämne ska klassas som farligt är om det är cancerogent, mutagent och reproduktionsstörande (CMR), svårnedbrytbart, bioackumulerande och giftigt (PBTs) eller mycket svårnedbrytbart (persistent) och starkt bioackumulerande (vPvBs). Kemiska ämnen bedöms ett och ett och bedömningsprocessen för att begränsa farliga ämnen går långsamt. Ett problem med att ämnen bedöms ett och ett är att det ofta finns flera liknande ämnen. Om ett blir förbjudet är det fortfarande fritt fram att använda andra liknande ämnen.

⁴ <https://ki.se/forskning/fler-kemikalier-i-vardagen-barnen-mest-utsatta>

⁵ <https://www.kemi.se/lagar-och-regler/ytterligare-eu-regler/leksaker>

1.4.3 Försiktighetsprincipen

Eftersom lagstiftningen är komplicerad och tar tid att förändra och det finns så många olika ämnen som vi inte har kunskap om ska vi tillämpa försiktighetsprincipen. Det innebär att vi alltid ska välja de bästa produkterna och det bästa alternativet ur miljö- och hälsosynpunkt.

1.5 Ämnen och kemikalier att undvika

Följande åtta ämnesgrupper är några av de som Kemikalieinspektionen anser vara riskfaktorer för barns hälsa. Dessa ämnen är vanligt förekommande i produkter som finns i barns närhet och som kan avges till inomhusmiljön.

1.5.1 Ftalater

Ftalater används främst som mjukgörare i olika plaster, bland annat PVC-plast. Ftalater är inte bundet i materialet utan har förmåga att läcka ur plasten och sprids till omgivningen över lång tid. Barn kan få i sig ftalater genom huden, när de har plastmaterialet direkt i munnen eller genom att de andas in eller sväljer damm som ftalaterna samlats i. Det är bevisat att en del ftalater verkar hormon- och reproduktionsstörande eftersom de liknar vissa av kroppens egna hormoner. Forskning har visat att det också finns en risk att barn utvecklar astma, luftvägsproblem och eksem vid exponering för vissa ftalater. Sedan 2007 är ftalaterna DEHP, DBP och BBP förbjudna i leksaker och barnavårdsartiklar. Ytterligare tre ftalater (DINP, DNOP och DIDP) är förbjudna i leksaker, eller delar av leksaker och barnavårdsartiklar som kan stoppas i munnen. Eftersom förbudet infördes först 2007 kan ämnena finnas i leksaker och barnavårdsprodukter som är äldre än så. De sex ftalaterna är inte förbjudna i andra konsumentprodukter.

1.5.2 Bromerade flamskyddsmedel

Elektronik, textilier och stoppade möbler är några exempel på produkter som behandlas med flamskyddsmedel för att inte börja brinna så lätt. Det finns ett stort antal olika flamskyddsmedel och majoriteten innehåller brom. I miljön bryts flamskyddsmedel ner mycket långsamt och finns därför kvar länge. De är dessutom fettlösliga och kan därför ansamlas i våra kroppar. Studier har visat att vissa flamskyddsmedel kan vara hormonstörande, reproduktionsstörande, cancerframkallande och eventuellt ge inlärningssvårigheter. Barn exponeras främst för flamskyddsmedel genom att de andas in eller sväljer damm som partiklarna samlats i. Det finns olika typer av flamskyddsmedel varav runt 70 stycken innehåller brom. Av dem är det främst fem som använts. De typer av flamskyddsmedel som är långlivade, som ansamlas i levande organismer och är giftiga kallas för PBT-ämnen (persistent, bioackumulerande och toxiska). De är särskilt viktiga att undvika.

1.5.3 Bisfenol A

Bisfenol A (BPA) används i tillverkningen av Polykarbonatplast som är en vanlig plastleksaksplast. BPA används även i andra plaster såsom polyuretanplast och PVC för att skydda materialen från att brytas ner.

Den största källan till BPA exponering är via maten då livsmedel ofta förpackas och förvaras i plastförpackningar som innehåller ämnet. Det finns till exempel i lacken på insidan av konservburkar. Barn kan även få i sig ämnet genom att det samlas i damm som de andas in eller sväljer eller när de har materialet direkt i munnen.

BPA samlas inte i kroppen men vi exponeras kontinuerligt för ämnet. BPA har hormonstörande och reproduktionsstörande effekter. Studier har även indikerat effekter på hjärnans utveckling, beteendeförändringar, ökad risk för fetma och cancer. Ämnet tros även kunna påverka de hormoner som styr hjärnans utveckling under den senare delen av fosterutvecklingen och under de första levnadsåren.

1.5.4 Perfluorerade ämnen

Perfluorerade ämnen används för att ge olika produkter vatten, smuts- och fettavvisande egenskaper, till exempel stoppade möbler. De förekommer också ofta i rengöringsmedel som fönsterputs och golvpolish för att göra det mer lättstädad. Perfluorerade ämnen bryts ner mycket långsamt eller inte alls i naturen och har en förmåga att samlas i våra kroppar. Det är främst två ämnen som använts, PFOS och PFOA som i studier konstaterats vara cancerframkallande och ha reproduktionsstörande effekt. Med anledning av risken för deras långsiktiga hälsoeffekter, är det viktigt att minska användningen av produkter som innehåller dem. Barn exponeras för ämnet främst genom att de andas in eller sväljer damm som de Perfluorerade ämnena samlats i.

1.5.5 Organofosfater

Organofosfater är en stor grupp ämnen som används som flamskyddsmedel, som mjukgörare i plaster och i växtskyddsmedel. De förekommer också i golvpolish. På förskolor är äldre vilmadrasser i skumgummi med plastöverdrag en sannolik exponeringskälla för organofosfater. Ämnena samlas i damm som barn får i sig när de andas eller sväljer. Eftersom gruppen organofosfater innehåller många olika varianter av ämnet är kunskapen varierande kring dess effekter på människors hälsa och miljö. En typ av organofosfat är inom EU klassad som cancerframkallande. Andra misstänks kunna ge skador på hjärnan och nervsystemet och möjligen orsaka ADHD.

1.5.6 Nonylfenoler- antimögelmedel och färgrester i nya textilier

Under framställningsprocessen av textilier används många olika kemikalier, färgämnen och tillsatser för att ge textilen dess önskvärda egenskaper. Vissa kemikalier har mer allvarliga effekter som till exempel nonylfenol som misstänks vara hormonstörande och azofärgämnen som är cancerframkallande och kan påverka arvsmassan. Andra kemikalier kan ge upphov till allergiska reaktioner såsom formaldehyd, färgämnen, antimögelmedel och konserveringsmedel. Därför är det bra att tvätta nya textilier en eller ett par gånger innan de används.

1.5.7 Bly

Bly är ett grundämne med många olika användningsområden. Det används bland annat i elektronik, vattenkranar och som tillsats i PVC-plast. Det är viktigt att barn skyddas från att få i sig bly eftersom det är reproduktionsstörande och cancerframkallande. Det påverkar även nervsystemet, hjärnans utveckling och intellektet negativt. Bly kan även orsaka koncentrationsstörningar och inlärningssvårigheter. Barn exponeras för bly genom livsmedel, vatten, olika konsumentprodukter och genom dammet som de andas in eller sväljer. Studier har visat att bly är farligt även i doser som ligger under de gränsvärden som idag finns för tolerabelt dagligt intag. Det finns alltså ingen lägstanivå som anses vara säker.

1.5.8 Kadmium

Kadmium är en metall som bland annat kan finnas i äldre plastföremål och elektronik. Den största exponeringen av kadmium sker genom maten vi äter. Liksom bly lagras kadmium in i skelettet men även i njurarna och kan på lång sikt ge benskörhet, njurskador och orsaka cancer.

1.6 Förhållningssätten kemikaliesmart och återbruk

Att vara kemikaliesmart innebär ett kemikaliesmart förhållningssätt där vi rensar ut konstaterat ohälsosamma material och är sunt skeptisk mot ännu ej utredda risker. Det är ett fält som är komplext och under ständig utveckling, därför bör vi göra kontinuerlig omvärldsbevakning för att ta till oss kunskapsutvecklingen, senaste forskning och råd och vägledning. Detta sker exempelvis genom Upphandlingsmyndighetens och Kemikalieinspektionens råd och vägledning på området⁶.

Vårt förhållningssätt när det gäller återbruk av saker som traditionellt sett inte ses som leksaker är att vi använder återbruket som ett pedagogiskt medel i det utforskande arbetet. Det ger möjlighet till att pröva nya tankar, vara nyskapande, vara obegränsade och dessutom bidra till en hållbar konsumtion. Om vi får insikt om att vi använder olämpliga material så tas detta omedelbart bort från verksamheten. Vi har förhållningssättet lärande organisation där vi hela tiden utvärderar och prövar nya material.⁷

⁶ <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/upphandla-for-en-giftfri-miljo/giftfri-forskola/>

⁷ <https://www.hsr.se/sites/default/files/smartlista.pdf>

1. Handlingsplan

Arbetet med kemikaliesmarta förskolor i Eksjö kommun ska integreras i den ordinarie verksamheten, och alla berörda ska ta del av detta dokument för att på så vis få information om arbetet. Den koncernövergripande arbetsgruppen håller ihop helheten och gör en årlig övergripande uppföljning av arbetet. En kartläggning av nuläget görs 2020 som även blir en uppföljning av rapporten som gjordes 2014. En utvärdering av handlingsplanen görs 2023. Riktlinjer och handlingsplan gäller från 2020 – 2023.

Handlingsplanen används som underlag för budget, prioritering och planering av respektive verksamhet. Det är flera av kommunens sektorer och bolag som bör arbeta för att skapa bättre kemikaliesmarta miljöer och en del åtgärder kräver samverkan och samsyn. Åtgärdsplanen nedan har givits olika typer av åtgärdsnivåer där en del åtgärder ses som ”enkla åtgärder” – inte för att de är enkla att åtgärda utan för att de inte kräver koncernövergripande dialog och samverkan. En del åtgärder ”kräver samverkan” och behöver då föregås av dialog för att skapa samsyn och möjliggöra en bred samverkan. Checklistor kommer att komplettera handlingsplanen för att underlätta arbetet för personalen. Det ska vara lätt att göra rätt.

Uppföljning, avstämning och analys av åtgärderna i handlingsplanen görs årligen inom respektive verksamhet. Förvaltningens sektorer och bolag ska kunna redovisa hur de arbetar utifrån handlingsplanen och vilka åtgärder som genomförts. Då säkerställs även att de åtgärder som planeras längre fram eller som pågår en längre tid faktiskt har påbörjats.

2.1 Åtgärder styrning, utbildning och kommunikation

Åtgärd	Ansvarig	Åtgärdsnivå	Klart senast
En arbetsgrupp med representanter från kommunkoncernens berörda sektorer och bolag ansvarar för att initiera förankring och implementering av handlingsplanen samt årlig övergripande uppföljning och analys av arbetet.	Förskolechef i samarbete med arbetsgrupp	Kräver samverkan	2020 och löpande
Den medarbetare som har ansvar för beställningar på respektive förskola, måltidschef och lokalvårdarchef får information och stöd i kemikaliesmarta inköp	Upphandlings-samordnare i samarbete med förskolechef	Kräver samverkan	2020
All personal i förskolan ska tillsammans med personal från upphandling, fastighet, måltidsverksamhet, lokalvård och presidiet erbjudas utbildning inom kemikalier i förskolemiljö.	Förskolechef i samarbete med arbetsgrupp	Kräver samverkan	2020
Förse varje förskola med en checklista som motsvarar denna handlingsplan.	Förskolechef	Enkel åtgärd	2020
Informera om arbetet med kemikaliesmarta förskolor i sociala medier, hemsida samt övriga kommunikationskanaler.	Hållbarhetsstrateg i samarbete med kommunikationsavdelningen.	Kräver samverkan	2020
Ha en dialog med vårdnadshavare om arbetet med kemikaliesmarta förskolor.	Rektorer och förskolepersonal	Enkel åtgärd	2020

2.2 Åtgärder utemiljö och fastighet

Åtgärd	Ansvarig	Åtgärdsnivå	Klart senast
Vid nyproduktion av förskola samt vid ombyggnad och renovering används dessa riktlinjer och hållbarhetsstrategen som stöd. Se mer: " Inventering av förskolan med direkta åtgärdsförslag ".	VD Eksjö kommunfastigheter i samarbete med hållbarhetsstrateg	Kräver samverkan	2020 och därefter löpande
Inventera golven i kommunens förskolor (som installerades innan 2000) samt ta fram en åtgärdsplan för de golv som eventuellt behöver bytas ut (helst mot linoleum för att undvika ftalater). Inventeringen ska	Eksjö kommunfastigheter och fastighetsägare	Kräver samverkan	2021 för åtgärdsplan

visa hur stor omfattningen av PVC golv som finns i kommunens förskolor.	i samarbete med hållbarhetsstrateg		
Byt ut gamla bildäck samt byggmaterial av PVC ur utelekmiljöerna. Utgå från krav enligt SKL Kommentus/Park och lekplatsutrustning 2017. Se skolgårdutredning- nya inköp	Eksjö kommunfastigheter i samarbete med förskolorna.	Kräver samverkan	2020

2.3 Åtgärder mat, måltid och lokalvård

Åtgärd	Ansvarig	Åtgärdsnivå	Klart senast
Användandet av ekologiska och svenskproducerade livsmedel ökar i enlighet med Eksjö kommuns Måltidspolicy.	Måltidsutvecklare och Upphandlingsavdelningen	Kräver samverkan	2023
Rensa ut tallrikar, muggar och glas i plast. Bisfenol A är förbjudet att använda i muggar och andra dryckeskärl till barn. Tallrikar av polykarbonat (PC) och melamin ska prioriteras att bytas ut då farliga ämnen frigörs när dessa kommer i kontakt med värme. Rensa ut redskap (såsom stekspadar, slevar osv.) samt tillagningskärl i plast och teflon till förmån för porslin, glas, trä, rostfritt, lättvikts gjutjärn och kolstål. Se mer ”Håll Sverige Rent - Kemikaliesmarta Kök” I hanteringen undvik aluminium- och plastfolie. Använd PE-plastfolie. Värm/tina inte bröd i plastpåse i värmeskåp eller liknande pga. risk för kemikalier. Undvik livsmedel i metallförpackningar till förmån för tetrapack pga. att barnen utsätts för hormonstörande ämnet Bisfenol A.	Måltidschefen tillsammans med måltidspersonalen och upphandlingsavdelningen	Enkel åtgärd	Påbörja 2020 och löpande
Tvätta sovtexilier, lösa textilier såsom kuddöverdrag, gardiner, sofföverdrag, samt lektexilier regelbundet med rätt tvättmedel och rätt dosering.	Rektorer	Kräver samverkan	2020
Se över rutiner för städning och användning av städkemikalier. Undvik onödig plastanvändning, exempelvis fyll soppåsarna. Se över användningen av handskar.	Rektorer, Eksjö kommunfastigheter och Måltidsverksamheten	Kräver samverkan	2020

Välj kemikaliesmarta förbrukningsartiklar för hygien och rengöring; parfymfria produkter såsom tvättmedel, diskmedel, tvål och hudkräm, nitrilhandskar/handskar av PE-plast, tvättlappar av papper. Dialog med upphandlingsavdelningen om avtalsprodukter ska bytas ut/läggas till.	Samtliga sektorer och bolag samt upphandlingsavdelningen	Kräver samverkan	2020
Håll koll på de kemiska produkterna och förvara kemiska produkter oåtkomligt för barn. Tänk på uppsikt av barn när lokalvården finns på plats. Håll kemikalieförteckningen uppdaterad och spara säkerhetsdatablad. Inventera vilka kemiska produkter som används och lämna det som inte används som farligt avfall.	Rektorer, Eksjö kommunfastigheter, Måltidsverksamheten och upphandlingsavdelningen	Kräver samverkan	2020 samt uppdatera löpande
Kemikalier samlas framförallt på golvet, då dammsugning av mattor inte ingår i lokalvårdarens uppgifter bör rutiner ses över för hur ofta och av vem som mattor ska dammsugas.	Rektorer	Enkel åtgärd	2020

2.4 Åtgärder inköp och upphandling

Åtgärd	Ansvarig	Åtgärdsnivå	Klart senast
Vid nya avtal se över de upphandlingar som berör produkter till förskolorna och se över de krav som ställs för minskad förekomst av miljö- och hälsofarliga ämnen i förskolan Gör en handlingsplan för de avtal som behöver ses över gällande kemikaliesmart förskola.	Upphandlings-samordnare i samverkan med rektorena	Kräver samverkan	2020
Föra en dialog med personalen i förskolan för att säkerställa att de gällande avtalen täcker verksamhetens behov.	Upphandlingsavdelningen och rektorer	Kräver samverkan	Löpande
Inför nya avtal informera upphandlade leverantörer om kommunens arbete med kemikaliesmarta förskolor.	Upphandlings-samordnare och rektorer	Enkel åtgärd	Löpande
Ta fram information hur personal beställer varor för en kemikaliesmart förskola.	Upphandlingsavdelningen		2020 och löpande

2.5 Åtgärder leksaker och skapande

Åtgärd	Ansvarig	Åtgärdsnivå	Klart senast
Dialog med upphandlingsavdelningen om avtalsprodukter i kategorin leksaker och skapande ska bytas ut/läggas till.	Rektorer	Kräver samverkan	Löpande
Rensa bort plastleksaker som är tillverkade utanför Europa Rensa bort plastleksaker som känns klibbiga eller hala Rensa bort plastleksaker som luktar	Rektorer	Enkel åtgärd	2020
Rensa ut återbruksprodukter (inkl. spill och restmaterial) såsom väskor i konstskinn, plånböcker, nycklar, kläder med metall detaljer och metall smycken, byggmaterial som PVC-slang, isolering, kablar och tryckimpregnerat trä samt rensa ut elektronik såsom tangentbord, telefoner och kameror som inte används i styrda aktiviteter med pedagogiskt syfte.	Rektorer	Enkel åtgärd	2020
Byt ut gamla vaxdukar och gamla förkläden av galon/PVC till akrylatbelagd bomull.	Rektorer	Enkel åtgärd	2020
Säkerställ kemikaliesmart förhållningssätt i skapande verksamhet; <ul style="list-style-type: none"> - Om pärlplattor stryks, se till att barnen inte är med och vädra efteråt. - Använd laminering sparsamt och låt inte barnen vara med vid laminering, vädra efteråt. - Undvik cernitlera och polymerlera av PVC (risk för ftalater och andra mjukgörare). - Välj vattenbaserade barnfärger och barnanpassade lim. - Ny lektextil och nya gosedjur bör tvättas innan de används. 	Rektorer	Enkel åtgärd	2020 och löpande

2.6 Stoppade möbler, inredning och mattor

Åtgärd	Ansvarig	Åtgärdsnivå	Klart senast
Dialog med upphandlingsavdelningen om avtalsprodukter i kategorin möbler, inredning och mattor ska bytas ut/läggas till.	Rektorer	Kräver samverkan	Löpande
Fasa ut soffor och skumgummiprodukter som är äldre än 2008.	Rektorer	Enkel åtgärd	2020

Fortsätt arbetet med att byta ut vilomadrasser till Svanenmärkta.	Rektorer	Enkel åtgärd	2020
Rensa ut mattor med smulig undersida samt se över om det man behöver samma antal mattor som idag på avdelningarna.	Rektorer	Enkel åtgärd	2020

3.Referenser och fördjupning

[Upphandlingsmyndigheten – Upphandla för en giftfri förskola](https://www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/upphandla-for-en-giftfri-miljo/giftfri-forskola/)

<https://www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/upphandla-for-en-giftfri-miljo/giftfri-forskola/>

[Kemikalieinspektionen – Material till skola och förskola](https://www.kemi.se/publikationer/material-till-skola-och-forskola)

<https://www.kemi.se/publikationer/material-till-skola-och-forskola>

[Rapport - undersökning giftfria förskolor i Eksjö kommun våren 2014.pdf](https://www.eksjo.se/download/18.19e0697316e9201fa4f2ee0/1574868250745/Rapport%20-%20unders%C3%B6kning%20giftfria%20f%C3%B6rskolor%20i%20Eksj%C3%B6%20kommun%20v%C3%A5ren%202014.pdf)

<https://www.eksjo.se/download/18.19e0697316e9201fa4f2ee0/1574868250745/Rapport%20-%20unders%C3%B6kning%20giftfria%20f%C3%B6rskolor%20i%20Eksj%C3%B6%20kommun%20v%C3%A5ren%202014.pdf>

[Håll Sverige Rent - Återanvänd smart.pdf](https://www.hsr.se/sites/default/files/smartlista.pdf)

<https://www.hsr.se/sites/default/files/smartlista.pdf>

[Inventering av förskolan med direkta åtgärdsförslag](https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/Lathund-for-att-giftbefria-forskolor.pdf)

<https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/Lathund-for-att-giftbefria-forskolor.pdf>

[Håll Sverige Rent - Kemikaliesmarta Kök](https://www.hsr.se/sites/default/files/uppdrag4.pdf)

<https://www.hsr.se/sites/default/files/uppdrag4.pdf>

Film [Hormonstörande ämnen](#)

[SELMA-studien](#)